

MAGDA
STAVINSCHI
- astronom

MP: Doamnă dr. Magda Stavinschi, aș dori să vă însoțesc într-o călătorie... cosmică, în domeniul astronomiei, unde recunosc că nu știu prea multe; care sunt primele dovezi de cunoaștere astronomică în România?

MS: Primele dovezi de cunoaștere astronomică din România ar fi sanctuarul dacic de la Sarmisegetuza și alte sanctuare, care dovedesc că dacii cunoșteau foarte bine calendarul și, pentru a-l putea urmări, trebuiau să observe stelele, deci aveau cunoștințe destul de bune despre aștri. Ar mai trebui să-l amintim pe Dionisie cel Mic, călugăr de pe meleagurile Dobrogei, cel care a introdus în anul 525 număratoarea anilor de la nașterea lui Iisus Hristos. Eu îl consider de două ori geniu: știa istorie, astronomie, mai multe limbi, astfel că a apreciat cu o eroare de cel mult 3-5 ani data nașterii Mântuitorului; în al doilea rând pentru că a impus această dată pe tot mapamondul, indiferent de religie sau credință. După aceea, dovezile cele mai evidente despre cunoașterea astronomică pe meleagurile românești s-au păstrat la mănăstiri, care erau de fapt centrele noastre de cultură. S-au găsit adnotări, pe cronici, pe cărți sfinte, ale observațiilor călugărilor privind fenomene cosmice sau meteorologice mai spectaculoase. Dar primele cercetări astronomice, în sensul modern al cuvântului, au loc mult mai târziu, cam pe vremea lui Hrisant Notara, preceptor al fiilor lui Constantin Brâncoveanu, trimis să studieze la cele mai mari universități și observatoare astronomice ale vremii. Cu aproape 300 de ani în urmă a publicat la Paris *Introductio ad geographiam et sphaeram*. A ajuns spre sfârșitul vieții patriarh la Ierusalim.

MP: Spuneți-ne vă rog, de ce numărul femeilor - astronom din România ocupa în 2003 locul I pe glob.

MS: Statisticile efectuate atunci la Sydney, Australia, privind numărul femeilor în astronomie au scos în evidență acest record. Deși este extraordinar să stai singură cu stelele, este greu în nopțile geroase de iarnă, când cerul este cel mai senin (din „fericire”, instrumentele nu mai făceau față la temperaturi de sub -15°C) sau să observi ore în șir, vara, în cupola cu trapele deschise, în întuneric, cu beculețe care atrăgeau țânțarii care ne invadau! Poate o explicație de ce femeile române preferau aceasta meserie, de altfel dificilă, ar fi fost faptul că aveau liberă toată ziua, adică timp pentru a avea grijă de familie, de procurarea hranei într-o vreme când nu se găsea aproape nimic. Dar a trecut epoca aceea: astăzi munca observatorului a fost preluată de instrumentele automatizate.

MP: Când v-ați hotărât să deveniți astronom?

MS: La început am dorit să devin profesoară de matematici, drept care m-am înscris la Facultatea de matematică-mecanică de la Universitatea București. Dar, la un moment dat, am simțit nevoia să aplic tot ceea ce învăț, să aplic matematica; ori, unde putea fi ea mai utilă decât în astronomie, la stabilirea cu exactitate a efemeridelor, pozițiilor astrilor sau mișcărilor lor? De pildă, puțini sunt cei care știu că astăzi, când cele mai sofisticate etaloane atomice determină chiar și a 14-a sau a 15-a zecimală dintr-o secundă, nu ne putem dispensa de bătrânul „orologiu” care este Pământul. Astronomii (astăzi GPS-urile) măsoară zi de zi, rotația planetei noastre pentru a ști care este poziția sa, în fiecare clipă, în spațiu, adică timpul astronomic. Dar Pământul nu este un orologiu perfect: influența Soarelui și Lunii, modificările sezoniere ale atmosferei, căderile de meteoriți, erupțiile

vulcanice sau marile cutremure fac ca ziua de ieri să nu fie perfect egală cu cea de astăzi. Și totuși acesta este timpul nostru, așa că, din când în când, apropiem ceasul atomic de cel astronomic pentru ca să rămânem cât mai aproape de realitate: din când în când, o dată sau de două ori pe an, facem un „salt” de secundă.

MP: Din ce an ați devenit cercetător al Institutului Astronomic al Academiei Române?

MS: Imediat după absolvirea Universității București. Era vremea „repartițiilor guvernamentale”: fiind șefă de promoție la specialitatea Astronomie, am fost repartizată la singurul post vacant din București, la „Serviciul orar” de la Observatorul Astronomic. Cel care se ocupa de timpul fizic, sau atomic, va deveni soțul meu, ceilalți studiam poziția Pământului în raport cu astrii, mai exact determinam neregularitățile mișcării de rotație ale planetei noastre.

MP: În anul 1983, când încă nu erați director al Observatorului, se împlineau 75 ani de existență de la fondarea Observatorului în 1908; ați reușit, prin perseverență și entuziasm, să sărbătoriți evenimentul; în ce fel v-ați pregătit?

MS: Bună întrebare. Da, era o vreme când sărbătorirea unui institut sau a unei personalități nu erau prea agreate. Îmi amintesc că am făcut din timp această propunere, doar că directorul din acea vreme ne-a răspuns: „Observatorul nu mai există, așa că nu mai avem ce sărbători” (Astronomia fusese trecută de la Academie la ICEFIZ în 1974!), la care un coleg i-a răspuns prompt: „Da, tovarășe director, nici Dacia nu mai există dar iată că sărbătorim 2000 de ani de la fondarea ei”. Până în cele din urmă evenimentul a existat, cu ajutorul celor de la...ICEFIZ : sesiune, monografie, expoziție, inclusiv o galerie de tablouri ale marilor noștri înaintași pe care am expus-o desigur abia după 1990.

MP: În anul 1990, după evenimentele din 1989, ați devenit Director al Institutului Astronomic al Academiei Române și ați înființat și titlul de cercetător asociat.

MS: Da, era perioada plecării unui număr mare de tineri, mai întâi la specializare, apoi cu diverse contracte în cele mai mari centre universitare din lume. Ideea mi-a venit pentru că doream să păstrăm legătura cu ei, să nu-i pierdem. Condiția de cercetător asociat era ca ei să-și semneze lucrările cu dublă afiliere - Institutul Astronomic și departamentul unde lucrau -, evident cu acordul celor din urmă, iar când veneau în țară prezentau comunicări, păstrându-se astfel o bună legătură între cercetătorii din România și cei stabiliți în străinătate, cu avantaj evident de ambele părți.

MP: Devenind Director al Institutului ați avut în subordine și Filiale din București, Cluj și Timișoara.

MS: Imediat după Revoluția din decembrie '89 a fost schimbată conducerea astronomilor, iar la 1 aprilie 1990 (adică în aceeași zi în care Spiru Haret semnase în 1908 decretul de fondare a Observatorului din București) a luat ființă Institutul Astronomic al Academiei Române, cu filiale la Cluj și Timișoara. Vă dați seama că nu a fost simplu să lucrăm împreună, dar venise în sfârșit momentul când toți specialiștii în astronomie din țară să-și unească forțele pentru a aduce cercetarea la nivelul mondial la care aspiram cu toții.

MP: In anul 2011 ați avut prioritate: un colocviu internațional în România de dialog între știință și religie.

MS: Era prima dată când, într-o țară ortodoxă și post-comunistă, se organiza un colocviu dedicat dialogului între știință și religie, o preocupare personală ca om de știință ortodox fără educație teologică. Șansa a fost să reîntâlnesc un fost coleg de an universitar stabilit la Paris, fizicianul și filosoful Basarab Nicolescu, actualmente membru de onoare a Academiei Române, care mi-a înlesnit accesul la acest dialog pe plan internațional. Succesul acestui colocviu a determinat Fundația John Templeton să ne acorde o finanțare pe o perioadă de aproape 10 ani pentru menținerea dialogului la nivel internațional și publicarea a peste 80 de titluri până în prezent în colecțiile: „Știință și religie”, „Știință, spiritualitate, societate”, la Editura Veche, colecție coordonată de Basarab Nicolescu și de mine.

MP: Faptul că pentru prima oară s-a organizat la noi în țară, la Suceava, „Olimpiada Internațională de Astronomie”, este un lucru deosebit de important. De ce a fost aleasă România și la ce dată a avut loc?

MS: Probabil ca o recunoaștere a valorii elevilor români care au ocupat locul I la ultimele Olimpiade

Internaționale, ținându-se cont de numărul de medalii obținute; Olimpiada a avut loc în prima decadă a lunii august 2014; românii au obținut de data asta nici mai mult nici mai puțin de 10 medalii! MP: De când nu se mai face astronomie în școli? MS: De la începutul anilor '90, odată cu multiplele reforme pe care le-a suferit învățământul în ultimele decenii; astronomia este absolut necesară pentru cultura generală, pentru a înțelege ce se întâmplă în jurul tău, pentru a-ți putea proteja planeta și pentru a vedea care este evoluția acestei lumi în care trăim, de la lumea noastră cea mai mică până la marele Univers. Dorind să aflu ce se întâmplă în lume, dacă și în alte țări situația este aceeași, am avut atâtea intervenții încât am ajuns în anul 2006 Președinte al Comisiei Internaționale de Educație Astronomică. Pe moment nu mi-am dat seama că aceasta este cea mai grea comisie a Uniunii Astronomice Internaționale, pentru că acest domeniu interesează practic toate statele membre ale Uniunii, adică vreo 11.000 membri din vreo 90 de țări.

MP : Ce recunoașteri a activității dumneavoastră ați primit?

MS: Cea mai importantă este decorația acordată de Guvernul francez ca „Officier de l'Ordre National du Merite” pentru colaborările pe care le-am reînnoit cu Franța, după anul 1990 și pe care le-am și prezentat în două cărți în franceză.

MP: Ca să puteți să realizați atâtea lucruri înseamnă că v-ați organizat timpul în mod fericit: Doctor în Astronomie, Director al Institutului Astronomic al Academiei Române (1990-2005), președinte al Comisiei Internaționale de Educație Astronomică (2006-2009), membră a numeroase societăți Științifice astronomice din străinătate, Președintă a Institutului de Studii Transdisciplinare în Știință, Spiritualitate, Societate. Ați participat la sesiuni Științifice, conferințe și simpozioane în țară și străinătate (aproape toate capitalele europene, dar și la Sydney, Buenos Aires, Rio de Janeiro, Washington, Philadelphia etc.). Aveți publicate peste 200 de lucrări științifice în mai mult de 100 de reviste, mai multe cărți, sunteți coeditor la două colecții importante de la editura Curtea Veche. Care sunt în prezent preocupările dumneavoastră majore?

MS: Lucrez mai mult la probleme de Educație Astronomică și la Istoria Astronomiei, dovadă DVDul pe care abia l-am scos despre „Istoria astronomiei românești” și cartea în lucru despre Nicolae Donici. Doar că arhivele sunt extrem de bogate și sper să am puterea să le prelucrez și să le fac cunoscute celor care iubesc cosmosul. Numai arhiva lui Nicolae Coculescu, descoperită la Biblioteca Națională are peste 5000 de pagini. Este o datorie pe care o am față de predecesorii noștri în cercetarea astronomică.

Vă mulțumesc pentru lucrurile interesante pe care mi le-ați dezvăluit. Poate că și România va cinsti cum se cuvine munca dumneavoastră pe care ați depus-o în folosul țării.